

Leena Unkari-Virtanen, Marja Ervasti,
Matti Ruippo & Mikko Seppänen

Luova musiikin tuottaminen musiikin opetuksessa ja opettajankoulutuksessa

Suositus musiikkikasvattajien ja
musiikkipedagogien koulutukseen

Metropolia

Luova musiikin tuottaminen musiikin opetuksessa ja opettajankoulutuksessa
Suositus musiikkikasvattajien ja musiikkipedagogien koulutukseen

© Metropolia Ammattikorkeakoulu & tekijät, 2022

Julkaisija: Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kirjoittajat: Leena Unkari-Virtanen, Marja Ervasti, Matti Ruippo & Mikko Seppänen

Taitto: Valovirta Design, Pia Tuomola

Graafikko: Josefina Aave, Pia Tuomola

Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja

Mikrokirjat 45

Helsinki 2022

ISBN 978-952-328-346-6 (pdf)

ISSN 2669-8323 (pdf)

www.metropolia.fi/julkaisut

www.metropolia.fi/sape

<https://sapettajat.metropolia.fi>

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.

Julkaisu on tuotettu osana DigiSäpe-täydennyskoulutushanketta, jota rahoitti Opetushallitus. Koulutus päätti viiden säveltämisen pedagogiikkatäydennyskoulutushankkeen sarjan. Hankkeet toteutti Metropolia Ammattikorkeakoulu yhteistyössä Taideyliopiston Sibelius-Akatemian ja Helsingin yliopiston opettajankoulutusyksikön kanssa vuosina 2016–2021.

Sisältö

Lukijalle	4
OSA 1 Suositukset	7
1 Säveltäminen ja luova musiikin tuottaminen on kaikkien oikeus	8
2 Oikeus säveltää omanlaisiaan sävellyksiä omalla tavallaan	10
3 Oikeus turvalliseen ryhmään ja tilaan	11
4 Oikeus hyväksyvään vastaanottamiseen	12
5 Oikeus kaikenlaisiin työtapoihin, välineisiin sekä muistiin merkitsemisen ja tallentamisen tapoihin	13
6 Luova musiikin tekeminen ja säveltäminen tuo iloa myös oppijan lähipiirille	14
7 Luovan musiikin tuottamisen pedagogiikka kuuluu musiikkialalla kaikkeen opettajien koulutukseen	15
OSA 2 Säpe-pedagogiikka	16
Säpe-koulutukset pähkinänkuoressa	17
Julkaisuja säveltämisen pedagogiikasta	18
Säveltämisen pedagogiikkaa kehittäneitä hankkeita	21
Kirjoittajat	23

Lukijalle

Musiikin opetuksessa soivat kaikissa oppilaitoksissa opiskelijoiden omat sävellykset ja improvisaatiot. Opetussuunnitelmien perusteet nostivat vuosina 2014–2018 säveltämisen, improvisoinnin ja luovan musiikin tekemisen kaikkien musiikin oppijoiden oikeudeksi kaikissa eri koulumuodoissa. Muutos haastoi kaikki opettajat: miten opettaa jotakin sellaista, mitä ei ehkä itse tunne osaavansa?

Säveltämisen pedagogiikka eli Säpe-täydennyskoulutukset (OPH) suunniteltiin laajan verkoston yhteistyönä vastauksena musiikin opetussuunnitelmien perusteiden muutokseen. Vuosina 2016–2021 Säpe-koulutuksiin osallistui yli 300 musiikkikasvattajaa, musiikkipedagogia ja musiikin opettajaa ala- ja yläkouluista, lukioista, musiikkioppilaitoksista, konservatorioista ja vapaan sivistystyön piiristä ympäri Suomen. Osallistujat toteuttivat omassa opetustyössään säveltämisprojektin, osallistivat siihen opiskelijoita ja joskus myös kollegoitaan sekä jakoivat ideoita ja kokemuksiaan Säpe-ohjaajien vetämissä vertaisryhmissä ja valtakunnallisissa yhteisissä seminaareissa.

Säpe-koulutuksissa kehitettiin työtapoja luovan musiikin tuottamisen opettamiseen ja säveltämisen ohjaukseen yhdessä koulutuksen ohjaajien ja osallistuvien opettajien kanssa. Musiikin luova tuottaminen, improvisointi ja säveltäminen koskettivat uusien ops-perusteiden myötä kaikkea musiikkikasvatusta, kaikkia musiikin opiskelijoita ja heidän opettajiaan.

Muutos haastoi paitsi opettajat uudistamaan opetustaan, myös musiik-

kialan opettajien koulutuksen. Olemme eri yliopistojen ja korkeakoulujen opettajankouluttajina koonneet Säpe-koulutuksista suositukset säveltämisen ja luovan musiikin tuottamisen opettamiseen. Suositukset on kohdistettu erityisesti varhaiskasvattajien, luokan- ja musiikinopettajien sekä instrumenttipedagogien koulutukseen. Musiikkioppilaitoksissa voi olla myös säveltäminen omana oppiaineenaan. Sen opettaminen on rinnastettavissa muuhun erityistä ammatillista pätevyyttä edellyttävään opetukseen, esimerkiksi musiikkioppilaitosten tarjoamaan instrumenttiopetukseen. Julkaisumme suosituksissa on tältä osin huomioitu Säpe-kouluttajina toimineiden, Suomen Säveltäjien pedagogisten asiantuntijoiden Markku Klamin, Minna Leinosen ja Sanna Ahvenjärven kommentit.

Suosituksia on teemoiteltu oppijan oikeuksiksi, ja ne kattavat erilaiset musiikin opettamisen muodot ja musiikin genret. Oppijan oikeuksien toteutumista turvaa nämä suositukset huomioiva pedagoginen koulutus, jota musiikkikasvattajia ja musiikkipedagogeja kouluttavat korkeakoulut ja yliopistot tarjoavat.

Oppijan oikeuksia säveltämiseen kuvaavat seuraavat teesit:

1. Säveltäminen ja luova musiikin tuottaminen on kaikkien oikeus.
2. Oikeus säveltää omanlaisiaan sävellyksiä omalla tavallaan.
3. Oikeus turvalliseen ryhmään ja tilaan.
4. Oikeus hyväksyvään vastaanottamiseen.
5. Oikeus kaikenlaisiin työtapoihin, välineisiin sekä muistiin merkitsemisen ja tallentamisen tapoihin.

6. Säveltäminen on merkityksellistä myös lähipiirille.
7. Luovan musiikin tuottamisen pedagogiikka kuuluu musiikkialalla kaikkeen opettajien koulutukseen.

OSA 1

Suosituksset

1 Säveltäminen ja luova musiikin tuottaminen on kaikkien oikeus

Jokaiselle tulee tarjota musiikin opetuksessa mahdollisuus luoda omaa musiikkia ja säveltää ammattitaitoisessa ohjauksessa. Säveltämisessä kannustetaan oppijaa löytämään oma äänensä ja rakennetaan oppijan oma luova prosessi, jota tuetaan ja kannatellaan muun muassa turvallisella ympäristöllä, virittäytymisellä sekä prosessin vaiheiden ja tulosten hyväksyvällä vastaanottamisella.

Jokaisella oppijalla on oikeus hyvää musiikkisuhdetta rakentavaan säveltämiseen niin yksilö- kuin ryhmäopetuksessa. Musiikin opetus suunnitelmien perusteiden tavoitteiden mukaisesti tulee kaikessa musiikinopetuksessa tuottaa luovasti musiikkia. Luova musiikin tuottaminen ja säveltäminen on kaikille kuuluvana toimintatapana kuitenkin uusi näkökulma monille musiikin kentällä toimiville opettajille.

Muutoksen keskellä on ymmärrettävää, että luovasta musiikin tuottamisesta ja säveltämisestä puhutaan monin eri sanoin. Vanha mielikuva säveltämisestä harvojen ammattina vaikuttaa edelleen. Opetuksessa työskentelyä voidaan kutsua paitsi luovaksi musiikin tuottamiseksi, myös esimerkiksi säveltämiseksi, sävellyttämiseksi, luovaksi musiikin tekemiseksi

tai musiikilliseksi keksinnäksi. Opettajan, ohjaajan tai kasvattajan työstä on käytetty musiikkikasvatuksen piirissä käsitettä **säveltämiskasvatus** korostamaan kaikille avointa ja yhdenmukaista mahdollisuutta säveltämiseen.

Suomen Säveltäjien säveltämisen opetussuunnitelmasuosituksessa (<https://www.opus1.fi/opettamisesta/>) puolestaan erotetaan **säveltämisen ohjaus** ja **säveltämisen opetus** ilmentämään eroa kaikille avoimessa ja pitemmälle säveltämiseen syventyvässä pedagogiikassa. Suomen Säveltäjät ry:n ja Mutes ry:n näkökulmia on kuvattu Opus 1 -sivustolla (<https://www.opus1.fi/>).

2 Oikeus säveltää omanlaisiaan sävellyksiä omalla tavallaan

Säveltämisen kannalta kaikki musiikin lajit ovat yhtä arvokkaita. Kaikenikäiset musiikillisten taitojen kaikissa vaiheissa olevat voivat säveltää. Lapsilla spontaani laulu on luonnollinen tapa säveltää ja improvisoida hetkessä.

Monipuolinen musiikkikasvatus ja oppijan vahvuuksia kannatteleva musiikkipedagogiikka tukevat yhdenvertaisuutta ja antavat jokaiselle mahdollisuuden löytää oma äänensä säveltämisessä. Pienimuotoinen keksintä on avaus säveltämisen polulle. Säveltäminen voi olla myös ammatti, ja säveltäminen opintojen osana voi johtaa ammattiopintoihin.

3 Oikeus turvalliseen ryhmään ja tilaan

Luovaan prosessiin antautuminen edellyttää turvallista ympäristöä ja tilannetta. Turvallinen ympäristö ja ryhmä mahdollistaa uskalluksen, heittäytymisen ja leikillisyyden. Turvallinen ympäristö sallii luovan prosessin haparoivuuden, suunnan muutokset ja keskeneräisyyden – myös sen, että prosessissa ei synny aina toivottua tulosta.

Säveltäminen voi jatkua opetuksen ulkopuolella. Silloinkin sävellysten jakamiseen tarvitaan turvallinen, kannatteleva tila ja ilmapiiri.

4 Oikeus hyväksyvään vastaanottamiseen

Säveltäminen on oman äänen löytämisen prosessi, jossa jokaisella on oikeus hyväksyvään vastaanottamiseen. Dialogi ja vuorovaikutus ovat luovan työskentelyn rinnalla toiminnan ytimessä. Ryhmällä ja opettajalla on tärkeä tehtävä kannatella kokeilevaa prosessia. Opetuksen tarkoituksena voi olla myös innostaa säveltämiseen.

Luovassa prosessissa vuorottelevat virittäytyminen ja työskentely sekä kokeilujen jakaminen ja hyväksyvä palaute. Oman äänen löytämistä tukee se, että kokeilut otetaan erityisesti opettajan ja ryhmän mutta myös lähipiirin taholta hyväksyvästi vastaan.

5 Oikeus kaikenlaisiin työtapoihin, välineisiin sekä muistiin merkitsemisen ja tallentamisen tapoihin

Musiikkia voidaan tuottaa ja säveltää ryhmässä ja yksin. Säveltämisen tapoja voi olla erilaisia, ja säveltämistä voi tehdä erilaisilla välineillä ja kaikissa musiikin genreissä. Säveltäminen voi jäädä kesken, siihen voi palata, tai se voi päättyä valmiiseen sävellykseen. Luovasta musiikin tuottamisesta ja säveltämisestä riittää joskus tulokseksi myös kokemus ja tunnejälki.

Kaikenlaiset työtavat, välineet, muistiin merkitsemisen ja tallentamisen tavat ovat hyviä ja tasavertaisia. Notaatio, muistiin merkitseminen tai tallentaminen muuttuu ajassa, ja tapoja tallentaa ja merkitä musiikkia on monenlaisia. Tieto- ja viestintätekniikka (TVT) tarjoaa perinteisten kynän, paperin ja soittimien lisäksi niin harrastajille kuin ammattilaisille työvälineitä musiikin tekemiseen, tallentamiseen ja nuotinkirjoitukseen. TVT tarjoaa musiikin tekoon myös mahdollisuuden yhdistellä erilaisia musiikillisia elementtejä kokonaisuuksiksi.

6 Luova musiikin tekeminen ja säveltäminen tuo iloa myös oppijan lähipiirille

Säveltämistä on suotavaa jakaa ja tukea siinä ympäristössä, jossa musiikkia opetetaan. Myös ympäristö ja lähipiiri voivat tukea oppijan omaa kokemusmaailmaa, tunteita, tietoja ja taitoja, jotka vaikuttavat itseilmaisuuksiin, minäkuvaan ja identiteettiin. Sävellysten jakaminen esimerkiksi omalle lähipiirille voi avata uusia merkityksiä säveltämiselle. Ympäristö voi tukea säveltämistä esimerkiksi kummitoiminnalla, konserttikäynneillä, vertaisprojekteilla, kuuntelukasvatuksella ja monilla muilla tavoilla. Opetuksessa kannattaa myös huomata, miten ympäristö voi tukea ja kannatella oppijan luovaa toimintaa ja säveltämistä.

7 Luovan musiikin tuottamisen pedagogiikka kuuluu musiikkialalla kaikkeen opettajien koulutukseen

Jokaisella musiikinopettajaksi, musiikkikasvattajaksi tai -pedagogiksi valmistuvalla tulee olla mahdollisuus kasvaa luovan musiikin tekemisen opettajaksi, säveltämiskasvattajaksi ja -ohjaajaksi. Säveltäminen-pääaineen opettajille Suomen Säveltäjät suosittelee syvällisempiä säveltämisen ja säveltämispedagogiikan ammattiopintoja. Kaikilla tulevilla varhaiskasvattajilla, luokanopettajilla, musiikinopettajilla, musiikkipedagogeilla ja musiikin ohjaajilla tulee olla mahdollisuus kokea ja kokeilla, heittäytyä ja uskaltaa säveltää, tuoda oma ääni kuuluville. Leikkillisyyden ja luovuuden kannattelu on tärkeä tehtävä. Myös taiteidenvälisyys tukee säveltämiskasvattajaksi kasvamista. Säveltämiskasvatukseen liittyvä koulutus luo pohjan yhdenvertaiselle musiikkikasvatukselle ja säveltämiselle sen osana. Opettajan ammattitaitoa on myös huomioida säveltämiseen liittyvät tekijänoikeus- ja muut eettiset puitteet.

OSA 2
Säpe-
pedagogiikka

Säpe-koulutukset pähkinänkuoressa

- Säpe 1–4 ja DigiSäpe olivat OPH:n rahoittamia opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutuksia, jotka suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Metropolian, Taideyliopiston Sibelius-Akatemian ja Helsingin yliopiston opettajankoulutuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Osallistujia oli vuosina 2016–2021 yhteensä yli 300.
- Ohjaajina toimivat eri Säpe-toteutuksissa Erno Aalto-Urantowka, Sanna Ahvenjärvi, Marja Ervasti, Aapo Heinonen, Ilari Hongisto, Arja Kastinen, Markku Klami, Tapio Lappalainen, Mikko Myllykoski, Sari Muhonen, Eveliina Nikali, Tomi Oravala, Pirkko Paananen-Vitikka, Matti Ruippo, Otto Tikkanen ja Adam Vilagi.
- Metropolian vastuulehtoreita olivat Leena Unkari-Virtanen ja Jere Laukkanen. Taideyliopiston Sibelius-Akatemiasta vastuutiimissä olivat mukana Mikko Seppänen, Heidi Partti ja Lauri Väkevä, Helsingin yliopistosta mukana olivat Sara Sintonen ja Heikki Ruismäki.

Julkaisuja säveltämisen pedagogiikasta

Säpe-koulutushankkeiden julkaisut:

Hartikainen, S. (toim.) 2017. Reseptejä säveltämisen ohjaukseen. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-051-9>

Hartikainen, S. (toim.) 2018. Säveltäen ja soittaen: Säveltämisen pedagogiikka musiikkioppilaitoksiin. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-120-2>

Unkari-Virtanen, L. (toim.) 2020. Oivalluksia säveltämisen ja musiikkipedagogiikan ääreltä. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-201-8>

Unkari-Virtanen, L. (toim.) 2021. Opastajana säveltämisen polulla. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-306-0>

Unkari-Virtanen, L. (toim.) 2021. Pedagogiset reseptit. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-305-3>

Unkari-Virtanen, L. (toim.) 2022. Matkalla ja muutoksessa – säveltämisen pedagogiikka digivälineillä. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-329-9>

Unkari-Virtanen, L. (toim.) 2022. Pedagogisia reseptejä säveltämisen ohjaukseen. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-328-2>

Muita julkaisuja säveltämisen pedagogiikasta:

Ervasti, M. 2017. Me säpettäjät. Fime Ry:n Kuukauden kolumnit. <https://fime.fi/kuukauden-kolumnit/komunit2017/me-sapettajat/>

Ojala, J. & Väkevä, L. 2013. Säveltäjäksi kasvattaminen. Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen. Oppaat ja käsikirjat 2013: 3. Helsinki: Opetushallitus.

Partti, H. 2016. Muuttuva muusikkous koulun musiikinopetuksessa. Musiikkikasvatus 19 (1), 8–28. https://issuu.com/sibelius-akatemia/docs/fjme_vol19nro1_netiversio

Partti, H. 2018. Pääsy sallittu! Jokainen saa säveltää. Opus1 – sävellyspedagogiikan aineistopankki. <https://www.opus1.fi/artikkelin-otsikko-4/>

Partti, H. & Ahola, A. 2016. Säveltäjyyden jäljillä. Musiikintekijät tulevaisuuden koulussa. Sibelius-Akatemian julkaisuja 15. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.

Partti, H. & Väkevä, L. 2018. SongPump: Developing a composing peda-

gogy in Finnish schools through collaboration between professional songwriters and music teachers. Teoksessa C. Christophersen & A. Kenny (toim.). *Musician-Teacher Collaborations: Altering the Chord*, 73–84. Oxford: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315208756>

Suomen musiikkineuvoston musiikkipoliittinen ohjelma. http://music-council.fi/?page_id=208

Suomen säveltäjien sävellyspedagogiikan aineistopankki ja artikkelit säveltämisen pedagogiikasta. <https://www.opus1.fi/>

Suomen säveltäjien opetussuunnitelmasuositus säveltämisen opetukseen. <https://www.opus1.fi/ops/>

Säveltämisen pedagogiikkaa kehittäneitä hankkeita

Säpe-koulusten innoittajana oli huomio siitä, että biisintekemisen, säveltämisen tai musiikin luovan tuottamisen opetukseen ja pedagogiseen kehittämiseen on tärkeää saada mukaan ammatissa toimivien biisintekijöiden, säveltäjien ja tekijä-tuottajien – koko laajan ammattikunnan – osaamista ja kokemusta. Säpe-täydennyskoulutuksien lisäksi samaan tavoitteeseen on viime vuosina tähdännyt moni muukin hanke, kuten esimerkiksi seuraavat:

- Biisipumppu, Koulujen Biisipumppu (Teosto2013–2014) <https://www.teosto.fi/teostory/biisipumppu-innostanut-kouluyhteiso-ja-oppilaista-opettajiin/>
- Ääneni äärelle -hanke (Suomen Säveltäjät 2018) <https://composers.fi/tyota-saveltajalle-aaneni-aarelle-hanke-lisaa-savellyksen-opetusta/> <https://www.musicedu.fi/muut-ilmoitukset/suomen-saveltajien-aaneni-aarelle-hanke/>
- Kuule, minä sävellän! (Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, Radion sinfoniaorkesteri, Helsingin kaupunginorkesteri, Suomen kansallisooppera ja -baletti sekä Musiikkitalo, 2011 alkaen) <https://www.kuuleminasavellan.fi/etusivu>

- Yhdenvertaisesti säveltäen (Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, Suomen Säveltäjät ja Music Finland 2019–2020) <https://www.uniarts.fi/projektit/yhdenvertaisesti-saveltaen/>
- Future Songwriting (Teosto, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, Musical Futures, University of Cologne, University Pompeu Fabra , Sacem, Artisjus2018–2020) <http://futuresongwriting.eu/>

Kirjoittajat

Marja Ervasti on KL, MO, LO. Musiikkikasvatuksen yliopisto-opettaja ja opettajankouluttaja, Oulun yliopisto, kasvustutieteiden tiedekunta, musiikkikasvatus. Ervastin pedagoginen tutkimusintressi liittyy laaja-alaiseen säveltämiskasvatukseen. Luova musiikillinen toiminta, säveltäminen, on osa laajempaa äänikasvatusta ja tukee kokijan omaan elämään liittyvää merkityksen antoa osana auditiivisen ympäristön hallintaa.

Matti Ruippo on musiikin lisensiaatti (musiikkikasvatus). Matti toimii musiikkiteknologian lehtorina Tampereen ammattikorkeakoulussa. Siellä hän vastaa Musiikkipedagogi (ylempi AMK) -tutkinnon opinnoista. Matti on perehtynyt erityisesti musiikin verkko-opetuksen pedagogiikkaan. Metropolissa Matti on toiminut Säpe-koulutuksessa ohjaajana.

Mikko Seppänen on musiikkikasvatuksen lehtori ja tohtorikoulutettava. Hän opettaa Taideyliopiston Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen aineryhmässä yhteismusisointia, yhteismusisoinnin pedagogiikkaa sekä musiikkikasvatusteknologiaa. Säpe-koulutuksissa Mikko on toiminut suunnittelutiimin jäsenenä sekä ohjaajana. Mikkoa kiinnostavat erityisesti musiikkiteknologian ja yhteismusisoinnin rajapinnat, joihin hän perehtyy tutkimuksessaan ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden viitekehyksestä käsin.

Leena Unkari-Virtanen on musiikin tohtori, Metropolian musiikin lehtori ja Säpe-koulutusten vastuopettaja. Leena on tutkinut ja kehittänyt musiikkipedagogiikkaa erityisesti musiikin ammattiopinnoissa ja musiikkioppilaitoksissa. Viime aikoina hän on syventynyt erityisesti muutoksen ja systeemisyiden kysymyksiin.

